

УДК 005.35

Кужель В.В., к.е.н.

Відокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж УНУС

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Стаття присвячена розгляду значення соціальної орієнтації діяльності суб'єктів господарювання в агропродовольчій сфері; розглянуто пріоритетні напрями реалізації соціальної політики в агропродовольчій сфері, удосконалено класифікацію соціальних інвестицій за ознаками: за сферами спрямування соціальних інвестицій та джерелами їх фінансування, автором розроблено механізм впливу соціальних інвестицій на економічні та соціальні процеси агропродовольчої сфери. В статті автор звертає увагу на проблеми активізації соціальної відповідальності у сфері агробізнесу.

Ключові слова: соціальна політика, соціальні інвестиції, агропродовольча сфера, аграрні підприємства, соціальна відповідальність бізнесу.

Kuzhel V.

SOCIAL POLICY AND SOCIAL INVESTMENT COMPANIES AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

The article is devoted to the social value orientation of business entities in the agri-food sector; considered priority areas of implementation of social policy in the agri-food sector, improved classification of social investment on the grounds: the spheres of charity investments and sources of funding, the author of the mechanism of the influence of social investment in economic and social processes of the agro-food sector. In this article the author draws attention to the problems of intensification of social responsibility in agribusiness.

Keywords: social policy, social investment, agro area farms, corporate social responsibility.

Кужель В.В.

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА И СОЦИАЛЬНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ КОМПАНИЙ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЫ

Статья посвящена рассмотрению значения социальной ориентации деятельности субъектов хозяйствования в агропродовольственной сфере; рассмотрены приоритетные направления реализации социальной политики в агропродовольственной сфере, усовершенствована классификация социальных инвестиций по признакам: по сферам направления социальных инвестиций и источниками их финансирования, автором разработан механизм влияния социальных инвестиций на экономические и социальные процессы агропродовольственной сферы. В статье автор обращает внимание на проблемы активизации социальной ответственности в сфере агробізнеса.

Ключевые слова: социальная политика, социальные инвестиции, агропродовольственная сфера, аграрные предприятия, социальная ответственность бизнеса.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі суспільно-економічного розвитку успішна діяльність підприємств агропродовольчої сфери залежить від високої результативності, спільної працівників співробітників, від рівня їх кваліфікації, професійної та освітньої підготовки, від відповідності умов праці і побуту, задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб. Напрямок соціального розвитку підприємства повинен: урізноманітнити та збагатити зміст праці; більш повно використовувати інтелектуальний і творчий потенціал співробітників; підвищити їх відповідальність та дисципліну; створити належні умови для їх творчої діяльності, відпочинку.

Основний об'єкт дії соціальної політики – соціальна сфера, яка безпосередньо пов'язана з наданням матеріальних і духовних благ, задоволенням необхідних потреб

людини, її рівнем життя, умовами праці, побуту і відпочинку. Вона включає різноманітні відношення між соціальними прошарками та групами, а також особистостями, в тому вигляді, в якому вони формуються на даний історичний момент, включає галузі економіки та елементи соціальної інфраструктури (заклади освіти, охорони здоров'я, житлові умови, тощо).

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми соціальної політики та ефективності соціальних інвестицій висвітлено в працях провідних вітчизняних фахівців:

Андрійчука В.Г., Саблука П.Т., Маліка М.Й., Лупенка Ю.О., Гришовой І.Ю., Шабатури Т.С., Крюковой І.О., Митяй О.В., Чирви О.Г., Наумова О.Б., Топіхи І.Н., Лагодієнка В.В., Борисовой В.А., Чупіса А.В., Русана В.М., Яневич Н.Я., Стоянова-Коваль С.С., Бондаренко А.В. Шибаєва Н.А Катан Л. І [1-13]

Проте, класифікація соціальних інвестицій потребує подальшого удосконалення з метою практичного використання в процесі аналізу ефективності соціальної політики України, також не розробленим залишається механізм впливу соціальних інвестицій на економічні та соціальні процеси агропродовольчої сфери.

Цілі статті. Є дослідження основних пріоритетних напрямів соціальної політики України в контексті соціальних інвестицій підприємства агропродовольчої сфери та розробка механізму впливу соціальних інвестицій на економічні та соціальні процеси агропродовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зміст і завдання соціальної політики – економічний зріст та підпорядкування виробництва інтересам споживача, активізація мотивації праці, забезпечення гарантій відповідного рівня та соціального захисту населення, створення раціональних умов функціонування та вдосконалення соціальних зв'язків, реалізація соціальної справедливості.

Соціальний захист, соціальна справедливість забезпечуються в результаті державної регулятивної політики в економіці, перерозподілі податкових виплат, правовому аспекті. Таким чином, держава направляє вектор ринкової економіки на задоволення інтересів громадян та надає їй соціально-орієнтований характер. В багатьох зарубіжних країнах держава жертвує економічною ефективністю задля соціального захисту та забезпечення соціальної справедливості.

Досвід Німеччини, Швеції, Японії та багатьох інших країн з соціально-розвинутою ринковою економікою переконує, що рішення соціальних проблем є таким же важливим як і досягнення економічного зросту та отримання прибутків. Основними орієнтирами для ведення такого ринкового бізнесу є: дотримання прав людини, надання рівних можливостей для реалізації своїх можливостей та ініціативи; підвищення рівня добробуту та соціального захисту; відповідне страхування від ризику втрати умов життєдіяльності.

Перевага соціального захисту та соціальної справедливості над економічною прибутковістю здійснюється з метою соціальної стабільності в суспільстві і забезпечується реалізацією державної соціальної політики.

Аналіз наукових досліджень різного формату та рівня [1-10] показує зацікавленість держави в активній участі підприємств в рішенні основних суспільних, соціальних проблем та реалізації різноманітних форм та методів соціальної взаємодії з бізнесом.

Взаємодія політичних, соціальних та економічних суб'єктів, яка ґрунтується на принципах соціального партнерства, дозволяє забезпечувати стабільне зростання економіки держави. І, чим більше, будуть набирати значення нефінансові фактори стійкого розвитку, як, наприклад, соціальна стабільність, екологічна та продовольча

безпека, будуть активізуватися практичні і теоретичні аспекти соціальної відповідальності.

Перехід до інноваційного типу розвитку агропродовольчої сфери може здійснюватися тільки із реалізацією соціальної політики в декількох напрямках. З точки зору реалізації названих стратегічних напрямків соціальної політики можна виділити наступні пріоритети(рис.1)

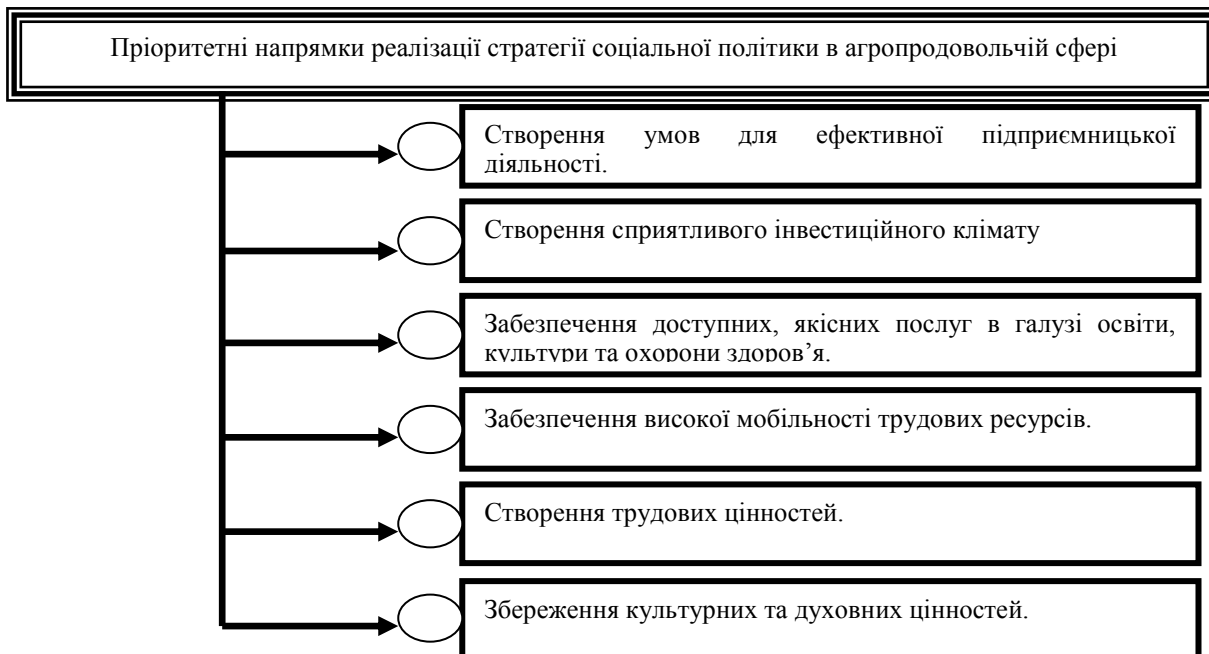

Рис. 1. Пріоритетні напрямки реалізації стратегії соціальної політики в агропродовольчій сфері.

Джерело: розробка автора

Та увага, яка приділяється реалізації цих напрямків доводить необхідність проведення успішної соціальної політики та на її зв'язок з рішенням основних економічних проблем.

В сфері відносин держави і бізнесу реалізуються партнерські відносини які передбачають вирішення цілого ряду проблем:

- Отримання і використання трудових і сировинних ресурсів;
- Вдосконалення податкової системи;
- Реалізація державного замовлення;
- Вдосконалення стандартизації, сертифікації та контролю;
- Реалізація заходів по охороні праці та навколишнього середовища;
- Здійснення правової регулятивної політики;
- Цільове направлення капіталовкладень з метою стимулювання капіталовкладень в агропродовольчу сферу.

Мета такої взаємодії – досягнення високого соціально-економічного розвитку, належної якості життя населення. З боку підприємств ця мета досягається через: створення робочих місць, забезпечення відповідного рівня заробітної плати, підвищення податкових відрахування до державного бюджету та пенсійного фонду, реалізація програм по розвитку кадрового потенціалу, збереження природних ресурсів, тощо.

Соціальна відповідальність проявляється у виконанні зобов'язань підприємств агропродовольчої сфери. Розробка соціальної політики, соціальних програм повинна відповідати нормам і принципам законодавства.

В економічно-розвинених країнах все більше світових компаній вводять в практику поняття «соціальна відповідальність». Їх спонукають до цього різноманітні фактори сучасного бізнесового світу: все більш вимогливі вимоги до екологічної обстановки та охорони навколишнього середовища, інноваційні перегони, конкуренція на світових та внутрішніх ринках, суспільна думка, тощо.

Однією з основних рис соціальної відповідальності є прийняття збалансованих рішень, виходячи із забезпечення інтересів всіх зацікавлених сторін підприємств агропродовольчої сфери:

1. виробництво якісної та органічної сільськогосподарської продукції;
2. інвестування людського потенціалу;
3. дотримання законодавства: податкового, екологічного, тощо;
4. ведення підприємницької діяльності орієнтованої на додаткову економічну вартість та збільшення прибутку акціонерів;
5. дотримання етичних норм ведення бізнесу;
6. реалізація партнерських програм і проектів розвитку місцевої громади;

Більшість напрямків діяльності підприємств агропродовольчої сфери вміщують економічні принципи діяльності, етичні і юридичні нормативи. Соціальна складова в цьому аспекті виражена через інвестиції в розвиток людського потенціалу та внеску у формування суспільства. Тому, суспільство розглядає функціонування підприємств не тільки через призму виробничих і фінансових показників але і як воно веде свій бізнес в етичних рамках, чи опікується працівниками, чи відповідає його діяльність інтересам партнерів, місцевої громади, а також суспільства в цілому. Переважають ті підприємства які гарантують якість і прозорість діяльності, проявляють опіку по відношенню до суспільства.

Вкладення в нематеріальні активи - необхідність у веденні сучасної підприємницької діяльності. Практикою доведено, що соціальні програми безпосередньо впливають і на капіталізацію підприємств. Соціально-етичне ведення бізнесу безпосередньо впливає на підвищення інвестиційної привабливості підприємств, внаслідок чого відкриває більш вільний доступ до капіталу, стає важливою конкурентною перевагою.

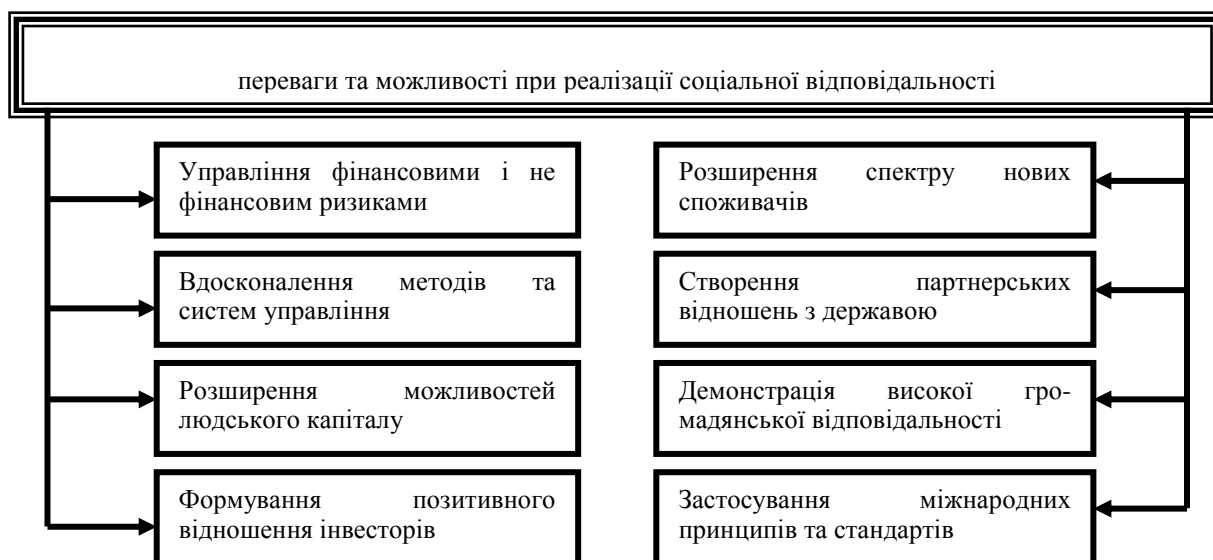

Рис 2. Конкурентні переваги та можливості при реалізації соціальної відповідальності підприємств агропродовольчої сфери

Джерело: розробка автора

Досягнення цих переваг безпосередньо залежить від рівня використання відповідних ресурсів, в тому числі, організаційних. Успішний розвиток соціальної

відповідальності бізнесу вимагає інтеграції її в систему управління та організаційного забезпечення процесу соціального сприйняття та також оцінки відповідних результатів.

Як ефективно здійснювати соціальні інвестиції – актуальне питання для будь-якого підприємства. Приймаючи рішення в межах соціальної політики, підприємствам необхідно вибрати між багатьма варіантами вкладання фінансів.

Соціальна відповідальність на сьогодні повинна бути невід'ємною частиною стратегії розвитку підприємницької діяльності, від реалізації якої можна отримати цілий ряд конкурентних переваг.

Ріст інтенсивності виробництва, продуктивності праці і рівня соціальної відповідальності вимагають підвищення відповідальності перед суспільством і підприємця, і працівника. В процесі формування взаємної відповідальності бере участь держава, суспільство, підприємець і працівник.

Соціальне середовище підприємства складають ті матеріальні, суспільні і духовні умови, в яких працівники живуть і працюють і в яких проходить розподіл і споживання, утворюються реальні зв'язки між суб'єктами, виражаються їх морально-етичні цінності. Це середовище складають: сам персонал підприємства, соціальна інфраструктура, складові якості життя працівників.

Соціальні фактори по відношенню до підприємства виражають зміст змін в соціальному середовищі. Основні фактори безпосереднього соціального середовища підприємства: соціальна інфраструктура, мови роботи та охорона праці, соціальна захищеність працівників, матеріальна винагорода, позаробочий час і проведення відпочинку, соціально-психологічний клімат тощо.

Соціальна інфраструктура – це комплекс об'єктів для забезпечення життєдіяльності працівників, задоволення соціально-побутових, культурних та інтелектуальних потреб (житловий фонд та об'єкти комунального господарства, медичні заклади, заклади освіти і культури, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, спортивні споруди та колективні дачні господарства, та садово-городні товариства).

Опіка про соціальну інфраструктуру являється найважливішою вимогою до управління соціальним розвитком.

Умови та охорона праці включають фактори які пов'язані з технічним рівнем виробництва, організаційними формами трудового процесу та якістю робочої сили, а також ті, які діють на психо-фізіологічні самопочуття працівників, попередження виробничого травматизму та професійних захворювань (рівень механізації та автоматизації робіт, застосування інноваційних технологій, скорочення шкідливих для здоров'я робіт, дотримання санітарно-гігієнічних норм, тощо). Затрати на виробничу естетику, обладнання робітничого побуту, створення комфортних умов для відпочинку в перервах під час трудового дня повертаються підвищенням продуктивності праці і якості роботи.

Соціальний захист працівників складають заходи з соціального страхування та дотримання соціальних гарантій встановлених державою та іншими правовими актами (забезпечення мінімального розміру оплати праці, нормальну тривалість робочого часу, відшкодування шкоди здоров'ю, відрахування в пенсійний та інші позабюджетні фонди, виплата різного роду дотацій).

Соціально-психологічний клімат – це сумарний ефект від взаємодії багатьох факторів які впливають на персонал. Він проявляється в трудовій мотивації, спілкуванні працівників, їх зв'язках. В структурі соціально-психологічного клімату можна виділити три основних компоненти: психологічна сумісність працівників, їх соціальний оптимізм та моральне виховання.

Матеріальна винагорода праці виступає одним із пунктів соціального розвитку підприємства де стикаються основні витрати на робочу силу, компенсацію затрат праці працівників, їх суспільний статус. Оплата праці повинна базуватися на соціальному мінімумі.

До загальних факторів соціального розвитку відноситься соціально-економічний і духовний стан суспільства, а також соціальна політика держави.

Розширення сфери соціальної відповідальності підприємства неминуче, так як і розширення впливу. Бізнес діє під тиском і підходи соціальної відповідальності дають підприємствам можливість не тільки відповідати на тиск влади і суспільства, але і активно впливати на соціально-економічне оточення для досягнення своїх цілей. Народжується нова парадигма соціальної відповідальності. Крім соціального партнерства яке ми розглянули до основних її елементів відносяться соціальні інвестиції, які розширяють поняття соціальної відповідальності бізнесу. Перехід від благодійності до зфокусованих соціальних інвестицій підприємств агропродовольчої сфери направлених на рішення самих актуальних проблем в галузі зайнятості, боротьби з бідністю, освіти, житла, безпеки, охорони здоров'я та навколишнього середовища.

Під соціальними інвестиціями потрібно розуміти інвестиції які направляються державою, комерційними організаціями, фізичними особами для рішення соціальних проблем і, в першу чергу, це інвестиції на покращення якості життя та розвитку людського капіталу. Можна рахувати тотожними такі поняття як «інвестиції в людський капітал», «інвестиції на покращення життя» і «соціальні інвестиції». Різниця між ними, що «соціальні інвестиції» є більш широким поняттям.

Значення соціальних інвестицій на сучасному етапі життя пояснюється багатьма причинами.

По-перше, за роки радянської влади соціальним інвестиціям не приділялась належна увага, тому населення України за рівнем та якістю життя набагато відстають від населення економічно розвинутих країн.

По-друге, необхідність переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку потребує значного збільшення соціальних інвестицій в розвиток людського капіталу.

По-третє, в країні високий рівень корупції, наркоманії, злочинності та алкоголізму, що вимагає суттєвого збільшення соціальних інвестицій з метою боротьби з цими негативними явищами. Практично всі інвестиції які направлені на розвиток економіки є соціальними.

У сфері соціального інвестування можна визначити два аспекти розуміння соціальних інвестицій [13]:

1. Соціальні інвестиції в контексті соціальної відповідальності, під якою розуміють соціальну діяльність підприємства спрямовану на зовнішнє середовище з метою створення сприятливого іміджу в очах громадянського суспільства та надання соціальних благ працівникам підприємства.

2. Інвестиції у людський капітал, що сприяють підвищенню професійної кваліфікації та покращенню продуктивних здібностей людини і, тим самим, збільшують продуктивність праці. До інвестицій в людський капітал відносять витрати на освіту протягом життя, охорону здоров'я, виховання гуманітарних складових людського капіталу, посилення мотивації працівників, пошук економічно важливої інформації.

Класифікація соціальних інвестицій

Класифікаційна ознака	Види інвестицій
1. За суб'єктами інвестиційної діяльності:	- особисті; - інвестиції домашніх господарств; - інвестиції суб'єкта підприємницької діяльності; - внески неприбуткових організацій; - асигнування з місцевого бюджету; - асигнування з державного бюджету.
2. За метою:	- вимушені; - інвестиції для підвищення ефективності праці; - ринкові; - анти затратні; - дохідні.
3. За об'єктами вкладень:	- матеріальні; - фінансові; - нематеріальні.
4. За характером участі в інвестуванні:	- прямі; - непрямі.
5. За регіональною ознакою:	- внутрішні; - зовнішні.
6. За державною приналежністю суб'єкта інвестування:	- державні; - іноземні.
7. За періодом інвестування:	- короткострокові; - середньострокові; - довгострокові.
8. За взаємозв'язком між вкладенням ресурсів та отриманням соціально-економічного ефекту:	- послідовні; - паралельні; - інтервальні.
9. За сумісністю здійснення:	- незалежні; - взаємозалежні; - взаємовиключні.
10. За очікуваним результатом:	- інвестиції з прямим соціальним ефектом; - інвестиції з розсіяним соціальним ефектом; - інвестиції з непрямим соціальним ефектом; - інвестиції з опосередкованим соціальним ефектом;

Джерело: [13]

На нашу думку, з метою практичного використання в процесі оцінки соціальної політики України, можна розширити класифікацію соціальних інвестицій за направленням їх вкладу (на покращення житлових умов, розвиток фізичної культури і спорту, покращення системи медичного обслуговування та системи освіти, тощо), а також за джерелами їх фінансування (державне, комерційними організаціями, фізичними особами, та різних джерел).

Отже, розвиток національної економіки неможливий без соціальних інвестицій, зокрема в агропродовольчій сфері. Для забезпечення функціонування національної аграрної економіки повинна бути збалансованість між соціальними інвестиціями та інвестиціями, які направлені на розвиток економіки країни.

Для розробки соціальної політики потрібно враховувати механізм впливу соціальних інвестицій на економічні та соціальні процеси. Тому, національна економіка повинна бути ефективною за своєю природою, тобто соціально-орієнтованою і вирішувати сьогоденні проблеми суспільства. Для того, щоб знати конкретні результати від інвестиційних проектів для підприємств агропродовольчої сфери необхідно знати механізм впливу соціальних інвестицій на економічні і соціальні процеси (рис.3).

Даний механізм позитивно впливає на розвиток національної економіки за рахунок:

- створення нової продукції і послуг;

- забезпечення необхідної якості і конкурентоздатності вітчизняної продукції;
- прискорення НТП;
- підвищення продуктивності праці;
- зниження затрат на одиницю продукції.

Реалізація механізму впливу соціальних інвестицій на економічні та соціальні процеси агропродовольчої сфери повинно привести до підвищення ефективності і конкурентоздатності вітчизняної аграрної економіки. Ефективність соціальних інвестицій в агропродовольчій сфері, як результат інвестиційного проекту (програми) і її різноманітні форми, по суті, є виразом певних інтересів учасників інвестиційного проекту або суспільства в цілому. Основна складність оцінки соціальних інвестицій полягає у визначенні суспільної вигоди отриманої в результаті здійснення певної інвестиційної програми, яка часто не піддається не тільки грошовій, а і просто кількісній оцінці.

Рис. 1. Механізм впливу соціальних інвестицій на економічні та соціальні процеси агропродовольчої сфери
Джерело: розробка автора

Висновки: Одним із векторів реалізації соціально-орієнтованого бізнесу є добровільний внесок підприємницького сектора в розвиток суспільства за допомогою використання механізму соціальних інвестицій. Але спотвореність суспільних уявлень про справедливість через слабкі механізми суспільного інформування та громадського визнання соціальної роботи компаній стають головною причиною виникнення найгостріших проблем подальшої ефективної інтеграції соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Це зумовлює на сучасному етапі суспільного розвитку посилену увагу до спрямованого вкладання ресурсів через соціальне інвестування підприємницького сектора в розвиток соціальної сфери з ціллю отримання в перспективі корисного суспільного ефекту.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко А.В. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави / А.В. Бондаренко, Л.О. Омелянович // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. - 2009. - № 5(79). - с.201-203.
2. Кужель В.В. Очікуваний результат соціальної відповідальності бізнесу та його вплив на стратегічний розвиток економіки агропродовольчої сфери [Електронний ресурс] / В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3.- С. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>
3. Гришова І.Ю. Імплементція принципів соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного розвитку потенціалу харчових підприємств/ І.Ю. Гришова, Т.С.Шабатура// Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3.- С. 13-22. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>
4. Гришова І.Ю. Финансовое обеспечение перерабатывающих предприятий в контексте формирования финансовых потоков/ И.Ю. Гришова// Азимут научных исследований: экономика и управление.- Россия. - 2012.- № 1. - С.22-24.
5. Непочатенко В.О. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
6. Шибаева Н.А. Методы оценки эффективности социальных инвестиций // Проблемы управления. - 2008. - № 3. - С. 64-68.
7. Чирва О. Г. Становлення конкурентного середовища у регіональних соціально-економічних системах держави / О. Г. Чирва // Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»: науковий збірник / Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2011. – № 197. – С. 29 – 34.
8. Митяй О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Весник науки Тольяттинского государственного университета. – 2013. – № 4 (22). – С. 48-58. (0,5 д.а.)
9. Зверева Т. В. Социальная ответственность как способ гармонизации интересов бизнеса и власти / Т. В. Зверева // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 4. – С. 86–93.
10. Катан Л. І. Напрями розвитку управління агропродовольчою системою України : еколого-економічний аспект [Електронний ресурс] / Л. І. Катан. – Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/stati/Katan.pdf.
11. Стоянова-Коваль С.С. Інвестиційні потоки як фактор нарощення інноваційного потенціалу підприємств / С.С. Стоянова-Коваль, Т.С. Шабатура, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – №3, 2013. - с.160-165
12. Лібанова Е.М. Соціальна орієнтація ринкової економіки як передумова консолідації суспільства // Вісник НАН України. – 2010. – № 8. – С.3–14.
13. Яневич Н.Я. Соціальні інвестиції: сутність і класифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2010_690/26.pdf

Рецензент д.е.н., професор Крюкова І.О.